

TK Park Awards

The Honor of Knowledge
& Lifelong Learning

รางวัลแห่งเกียรติยศ
เพื่อสังคมการอ่านและการเรียนรู้

30 เมษายน 2568

TK Park Awards

The Honor of Knowledge & Lifelong Learning
รางวัลแห่งเกียรติยศเพื่อสังคมการอ่านและการเรียนรู้

สารบัญ

รางวัลเกียรติยศ Lifetime Achievement Awards

คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต	3
คุณพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา	5
คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา	7
ดร.สิริกมล ณีรินทร์	9
ดร.ถนอมวงศ์ สุขโชติรัตน์ ถ้ายอดมรรคผล	11

รางวัลบุคคลและห้องสมุดผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาเมืองหรือชุมชน

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ	13
ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุดรธานี	14
ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี	15
อุทยานการเรียนรู้ยะลา	16
พงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ	17
มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (กลุ่มมะขามป้อม)	18
ศูนย์สร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กเยาวชนและครอบครัว (สโมสยกกำลังสุข)	19

ด้านนวัตกรรมบริการห้องสมุด และส่งเสริมการเข้าถึงหนังสือ

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี	20
หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	21
สุดใจ พรหมเกิด	22
มูลนิธิกระจกเงา	23

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมอาชีพและการเพิ่มรายได้

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี	24
อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่	25

ด้านการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียม และเปิดรับความแตกต่างหลากหลาย

ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี	26
ทิวา ณ นคร	27

รางวัลแด่...ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

TK Park Awards เกิดขึ้นจากแนวคิดที่จะมอบรางวัลให้กับห้องสมุด องค์กร และบุคคล ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ หรือเป็นพื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์ ที่มีแนวปฏิบัติอันเป็นเลิศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศเกียรติคุณ ยกย่อง ผลงาน เชิดชูการทำงานที่มีความโดดเด่นและมีผลกระทบเชิงบวก โดยมุ่งหวังที่จะช่วย เผยแพร่แนวคิด และวิธีการทำงานอย่างสร้างสรรค์ หลากหลาย ตอบสนองความต้องการ ของชุมชนและสังคม และเป็นต้นแบบให้กับแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันได้

รางวัล TK Park Awards เป็นกิจกรรมเนื่องในวาระครบรอบ 20 ปีของอุทยาน การเรียนรู้ ในปี พ.ศ. 2568 โดยตั้งใจว่าจะจัดพิธีมอบรางวัลสำหรับวาระโอกาสพิเศษ เฉพาะปีนี้ โดยไม่ประสงค์ที่จะจัดเป็นกิจกรรมประจำปี เนื่องจากเห็นว่าการทุ่มเทให้กับ การส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้จนก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่จับต้องได้นั้นจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ยาวนาน ดังนั้นบุคคลตลอดจนหน่วยงานและองค์กร ทั้งที่เป็นห้องสมุดและมีใช้ห้องสมุด ที่ได้รับรางวัล TK Park Awards ในครั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่าล้วนได้รับการพิสูจน์ผลงาน ผ่านกาลเวลามาแล้วอย่างเข้มข้น หากใช้การทำงานเพียงไม่กี่ปี

รางวัลทั้ง 20 รางวัล แบ่งเป็นรางวัลเกียรติยศ ซึ่งมอบให้กับผู้ที่อุทิศตนเพื่อส่งเสริม การอ่านและการเรียนรู้ หรือ Lifetime Achievement Awards จำนวน 5 รางวัล ส่วนอีก 15 รางวัล แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาเมืองหรือชุมชน ด้านนวัตกรรมบริการห้องสมุดและส่งเสริม การเข้าถึงหนังสือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพและการเพิ่มรายได้ และด้าน การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมและเปิดรับความแตกต่างหลากหลาย

ขอขอบคุณ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และสำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาคีที่เข้ามา มีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกและเสนอรายชื่อ

สถาบันอุทยานการเรียนรู้มีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่มีบทบาทเป็นกลไกสนับสนุนยกย่อง บุคคลและองค์กร ด้วยการมอบรางวัลอันมีความหมายนี้ และหวังว่ารางวัลดังกล่าวจะเป็น กำลังใจและช่วยกระตุ้นให้สังคมมองเห็นคุณค่าของผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังของ การอ่านและการเรียนรู้

TK Park Awards

รางวัล เกียรติยศ

Lifetime Achievement Awards

การพัฒนางานห้องสมุดให้มีมาตรฐานสากลในเมืองไทยนั้น คุณหญิงแม้นมาสคือผู้บุกเบิกและวางรากฐานไว้อย่างมั่นคง ด้วยการนำความรู้และประสบการณ์ที่ตนเคยศึกษาจากต่างประเทศ มาประยุกต์ใช้ ส่งผลให้กิจการงานห้องสมุดของประเทศประสบความสำเร็จ และสามารถปรับตัวเข้ากับโลกและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตราบนานปัจจุบัน

คุณหญิงแมนมาส ขวลิต

นามของคุณหญิงแมนมาส ขวลิต ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนในฐานะบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญทางด้านห้องสมุดในเมืองไทยมาตลอดหลายทศวรรษ และปฏิเสธมิได้เลยว่านามนี้ยังคงตราตรึงในความทรงจำของคนที่สนใจใฝ่ศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดอยู่เสมอ

ด้วยความที่คุณหญิงแมนมาสสำเร็จการศึกษาปริญญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์จากมหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา ครั้นเริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการเมื่อปี พ.ศ. 2492 ก็ได้อุทิศตนให้กับงานด้านการศึกษา รวมถึงการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนาห้องสมุดทั่วประเทศ ครอบคลุมทั้งการวางระบบบริหารงาน การจัดหมวดหมู่หนังสือ งานให้บริการประชาชน การจัดอบรมบรรณารักษ์ และการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มีเว้นกระทั่งการออกแบบอาคาร

คุณหญิงแมนมาสยังขยายการพัฒนาห้องสมุดของไทยไปสู่ระดับนานาชาติ ดังที่ได้ริเริ่มก่อตั้งสหภาพบรรณารักษ์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Congress of Southeast Asian Librarians-CONSAL) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2513 อีกทั้งดำรงตำแหน่งนายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยยาวนานกว่า 15 สมัย และจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งถือเป็นฐานข้อมูลที่คุณประโยชน์อย่างยิ่ง และเป็นจุดหมายที่สำคัญของการสร้างฐานข้อมูลด้วยเทคโนโลยี

กล่าวได้ว่าพันธกิจในการพัฒนางานห้องสมุดให้มีมาตรฐานสากลในเมืองไทยนั้น คุณหญิงแมนมาสคือผู้บุกเบิกและวางรากฐานไว้อย่างมั่นคง ด้วยการนำความรู้และประสบการณ์ที่ตนเคยศึกษาจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ส่งผลให้กิจการงานห้องสมุดของประเทศประสบความสำเร็จ และสามารถปรับตัวเข้ากับโลกและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตราบนานปัจจุบัน และถึงแม้คุณหญิงแมนมาสจะเกษียณอายุราชการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ทว่ายังคงแสดงบทบาทโดดเด่นทางด้านงานพัฒนาห้องสมุดอย่างแข็งขันเรื่อยมาอีกเป็นเวลานานหลายปี

คุณหญิงแมนมาส ขวลิต จึงนับเป็นบุคคลเกียรตินิยมและทรงคุณค่าต่อแวดวงการอ่านและการเรียนรู้ของเมืองไทย

นวัตกรรมการเรียนรู้แบบ Constructionism ที่คุณพารณได้ริเริ่มนำเข้ามาและผลักดันไว้อย่างแข็งขัน ยังคงมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในสังคมไทยเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งหนึ่งที่คุณพารณเน้นย้ำเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้คือ “การเรียนรู้ไม่ควรถูกชี้นำ”

คุณพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา

คุณพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา คือบุคคลที่มีบทบาทอันโดดเด่นในการนำแนวคิดการเรียนรู้แบบ Constructionism ของนักการศึกษาชาวอเมริกันเข้ามาทดลองใช้ในสังคมไทย ซึ่งเป็นวิธีการที่มุ่งเน้นให้ผู้สอนอำนวยความสะดวกต่อผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเองผ่านการตั้งคำถาม ลงมือปฏิบัติ และบูรณาการเรื่องที่ชอบเข้ากับเรื่องอื่น ๆ อันน่าสนใจรอบตัว โดยมีสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นครู แทนที่ผู้เรียนจะคอยรับความรู้จากผู้สอนเท่านั้น แนวคิดนี้ถือเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสามารถพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ในฐานะที่ดำรงตำแหน่งประธานโครงการแสงสว่างแห่งปัญญา (Lighthouse Project) ประธานกรรมการมูลนิธิศึกษาพัฒนา และนายกสภามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี คุณพารณและกลุ่มศิษย์เก่าจาก Massachusetts Institute of Technology (MIT) ได้นำแนวคิดการเรียนรู้แบบ Constructionism มาใช้แพร่หลายในเมืองไทยนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2540 โดยเชียวซีมัวร์ แพเพิร์ต (Seymour Papert) นักการศึกษาชาวอเมริกันมาจัดกิจกรรมสัมมนา อีกทั้งพยายามนำไปประยุกต์ใช้กับหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐหลายแห่งและการศึกษานอกระบบ และเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนครูณัฐศึกษาลัยแห่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีขึ้น เพื่อเป็นต้นแบบและส่งเสริมแนวทางการเรียนรู้ดังกล่าวให้เกิดผลสัมฤทธิ์

นวัตกรรมการเรียนรู้แบบ Constructionism ที่คุณพารณได้ริเริ่มนำเข้ามาและผลักดันไว้อย่างแข็งขัน ยังคงมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในสังคมไทยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งหนึ่งที่คุณพารณเน้นย้ำเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้คือ “การเรียนรู้ไม่ควรถูกชี้นำ”

ด้วยความเชื่อมั่นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณพารณจึงสนับสนุนให้คนไทยหมั่นศึกษาค้นคว้าและปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของโลกยุคสมัยใหม่

คุณหญิงกษมา ได้เชิญชวนอาสาสมัครไปร่วมสนับสนุนและให้กำลังใจ
ห้องสมุดในพื้นที่ต่างๆ เนื่องจากเห็นว่าจะช่วยเสริมพลังให้กับห้องสมุด
ในแต่ละพื้นที่เกิดการพัฒนามที่สอดคล้องกับความต้องการได้ เพราะ
ตระหนักว่า “ห้องสมุดไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนตายตัว แต่จะต้อง
สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในพื้นที่ชุมชน”

คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

ถ้าจะเอ่ยถึงบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อแวดวงการศึกษาของไทย คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ย่อมเป็นหนึ่งในนามที่จะต้องได้รับการกล่าวขานอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เพราะได้สร้างผลงานเอาไว้จนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับในสังคมไทย

สำหรับผลงานในฐานะข้าราชการประจำกระทรวงศึกษาธิการนั้น คุณหญิงกษมา เคยดำรงตำแหน่งทั้งอธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษา อธิบดีกรมสามัญศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ชีวิตการทำงานของ คุณหญิง เริ่มจากการได้รับมอบหมายให้ดำเนินโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ ร่วมกับองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ทำให้คุณหญิงกษมา เกิดความสนใจในเรื่องการรู้หนังสือและการส่งเสริมการอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีผลงานวิจัยชี้ว่า ร้อยละ 30 ของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา จะลืมหนังสือหากไม่มีโอกาสอ่านและใช้ประโยชน์จากการอ่านหนังสือ

ต่อมา เมื่อรัฐบาลมีนโยบายให้เร่งรัดแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือ คุณหญิงกษมาได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อำนวยการโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ มีเป้าหมายเพื่อลดอัตราการไม่รู้หนังสือของประชากร กระทรวงศึกษาธิการได้ประสานความร่วมมือกับกระทรวงต่าง ๆ รวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ ทำให้โครงการได้รับความสนับสนุนอย่างกว้างขวาง สามารถดำเนินการตามเป้าหมาย และได้รับรางวัลจากองค์การยูเนสโก

เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกลและยากลำบากกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ขอพระราชทานพระราชนุญาตจัดตั้ง ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 3 รอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยความมุ่งหมายที่จะขยายห้องสมุดประชาชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งห้องสมุดรุ่นแรก 38 แห่ง จากนั้นนั้นจนถึงปัจจุบัน มีการเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” แห่งใหม่อย่างต่อเนื่อง รวมแล้วเป็นจำนวนถึง 108 แห่ง

ภายหลังพ้นจากภาระหน้าที่ทางราชการแล้ว คุณหญิงกษมา ยังคงเอาใจใส่ต่อการขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาและงานห้องสมุด เช่น ได้ร่วมกับมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็กส่งเสริมการผลิตและเผยแพร่หนังสือเพื่อเด็กปฐมวัย และเชิญชวนอาสาสมัครไปร่วมสนับสนุนและให้กำลังใจห้องสมุดในพื้นที่ต่าง ๆ เนื่องจากเห็นว่าจะช่วยเสริมพลังให้กับห้องสมุดในแต่ละพื้นที่ เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการได้ เพราะตระหนักว่า “ห้องสมุดไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนตายตัว แต่จะต้องสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนในพื้นที่ชุมชน”

ผลงานการส่งเสริมพัฒนาให้คนไทยรู้หนังสือ และการส่งเสริมการอ่านในรูปแบบต่าง ๆ นับเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน กล่าวได้ว่าคุณหญิงกษมาเป็นบุคคลอันทรงคุณค่าในด้านการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้อย่างแท้จริง

เบื้องหลังของการพยายามส่งเสริมให้คนไทยทุกเพศทุกวัยยึดถือ
แนวทาง การอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงรู้จักพัฒนาตนเอง
อย่างสร้างสรรค์และสม่ำเสมอ นั้น สืบเนื่องมาจาก ดร.สิริกิติ์เองก็เป็น
ผู้รักในการเรียนรู้และชอบอ่านหนังสือเช่นกัน ดังที่เคยแสดงทัศนะไว้ว่า
“หนังสือเป็นเพื่อน ทำให้เราไม่ว่างเหวในเชิงปัญญา ซึ่งหมายความว่า
หนังสือทำให้เรารู้จักค้นคว้าตลอดเวลา”

ดร.สิริก มณีรินทร์

ดร.สิริก มณีรินทร์ คือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาของไทย ให้พัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ดร.สิริกได้ประกอบภารกิจเพื่อผลักดันให้เกิดการตั้งสภาเยาวชนไทย ร่วมวางแผนทางให้การศึกษาเป็นวาระแห่งชาติ สร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษา ดังที่ส่งเสริมให้กลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งยังริเริ่มการใช้ระบบห้องสมุดดิจิทัล (digital library) อันเป็นแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านอินเทอร์เน็ตขึ้นในประเทศไทย

ดร.สิริกเคยเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงดำรงตำแหน่งนายกสถาบันวิทยาลัยชุมชน รับหน้าที่กำกับดูแลวิทยาลัยชุมชนที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา เพื่อมอบโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งปัจจุบันมีอยู่กว่า 20 แห่งทั่วประเทศ

อีกผลงานที่โดดเด่นย่อมมิพ้นการเป็นผู้ก่อตั้งสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอ.) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันอุทยานการเรียนรู้” เพื่อเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์ที่มุ่งเน้น การต่อยอดจินตนาการอันไม่รู้จบให้กับเด็กและเยาวชน ทั้งยังดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการของสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการเป็นกรรมการบริหารสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

เบื้องหลังของการพยายามส่งเสริมให้คนไทยทุกเพศทุกวัยยึดถือแนวทาง การอ่าน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสร้างสรรค์และสม่ำเสมอ นั้น สืบเนื่องมาจาก ดร.สิริกเองก็เป็นผู้รักในการเรียนรู้และชอบอ่านหนังสือเช่นกัน ดังที่เคยแสดงทัศนะไว้ว่า “หนังสือเป็นเพื่อน ทำให้เราไม่เหงาในเชิงปัญญา ซึ่งหมายความว่า หนังสือทำให้เรารู้จักค้นคว้าตลอดเวลา”

ดร.สิริก มณีรินทร์ จึงนับได้ว่าเป็นผู้พลิกโฉมหน้าของห้องสมุดแบบเดิมในเมืองไทย จนเป็นจุดกำเนิดของการนิยามห้องสมุดแบบใหม่ว่า “ห้องสมุดมีชีวิต” อันถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในทุกวันนี้

ดร.ณอมวงศ์หมั่นปลูกฝังและบ่มเพาะให้ลูกศิษย์ทุกคนมีอุปนิสัยรักการอ่าน ที่สำคัญคือต้องฝึกอ่านให้เก่ง เพราะการอ่านที่มีคุณภาพย่อมจะทำให้เกิดความงอกเงยทางภูมิความรู้และสติปัญญา อีกทั้งการเป็นคนอ่านหนังสือเก่งยังจะส่งต่อไปสู่คนรอบข้างได้ด้วย

ดร.ถนอมวงศ์ สุกโชติรัตน์ ล้ำยอดมรรคผล

การอ่านหนังสือจะมีประสิทธิภาพและสร้างผลสัมฤทธิ์สูงสุดได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้อ่านจะต้องฝึกฝนการอ่านให้เก่งด้วย นั่นคือสิ่งที่ ดร.ถนอมวงศ์ สุกโชติรัตน์ ล้ำยอดมรรคผล มุ่งมั่นตั้งใจส่งเสริมและผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคมไทยมาตลอดเวลากว่า 5 ทศวรรษ

ในฐานะอาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.ถนอมวงศ์ หมั่นปลูกฝังและบ่มเพาะให้ลูกศิษย์ทุกคนมีอุปนิสัยรักการอ่าน ที่สำคัญคือต้องฝึกอ่านให้เก่ง เพราะการอ่านที่มีคุณภาพย่อมจะทำให้เกิดความงอกเงยทางภูมิความรู้และสติปัญญา อีกทั้งการเป็นคนอ่านหนังสือเก่งยังจะส่งต่อไปสู่คนรอบข้างได้ด้วย ดร.ถนอมวงศ์จึงกำชับให้กลุ่มลูกศิษย์ทั้งหลายของตนนำกลวิธีกรอ่านให้เก่งไปเผยแพร่ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่จะเดินทางไปออกค่ายอาสาด้วย เพื่อคนในพื้นที่แห่งนั้นจะได้รับการอ่านรวมถึงอ่านหนังสืออย่างเข้าใจถ่องแท้ เป็นการขยายวงของคนอ่านหนังสือเก่งให้กว้างขวาง เพราะยังมีนักอ่านที่ชัดเจนและแม่นยำเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งจะสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกและการพัฒนาอย่างแข็งแกร่งให้กับประเทศ

ดร.ถนอมวงศ์ยังทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจให้กับการบริหารจัดการด้านการอ่านอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งประสานความร่วมมือจากสำนักพิมพ์และองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติเพื่อสนับสนุนการอ่านหนังสือในหลากหลายด้าน เช่น การอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาหนังสือ การคัดเลือกหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน และการริเริ่มจัดงานมหกรรมหนังสือระดับชาติในเดือนตุลาคมเพิ่มเติมจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายนอีกงานหนึ่ง

ด้วยการประกอบภารกิจดังกล่าวอย่างแข็งขัน ส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมการอ่านแห่งประเทศไทยถึง 4 สมัย นายกสมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทยอีก 4 สมัย รวมถึงดำรงตำแหน่งรองประธานสมาพันธ์องค์กรเพื่อการพัฒนาหนังสือและการอ่าน ที่มีคุณหญิงมนัสสา ชวลิต เป็นประธาน

การเสริมสร้างให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านและหมั่นฝึกหัดตนเองให้เป็นคนอ่านหนังสือเก่ง จึงนับเป็นผลงานอันโดดเด่นของ ดร.ถนอมวงศ์ สุกโชติรัตน์ ล้ำยอดมรรคผล

รางวัลบุคคล และห้องสมุด

ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ

หากวัดคือศูนย์รวมของความรู้และเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคนในท้องถิ่น มาตั้งแต่ครั้งอดีต จุดเริ่มต้นของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการก็เป็นเช่นเดียวกัน เพราะได้รับการก่อตั้งและเปิดให้บริการภายในพื้นที่ของวัดกลางวรวิหารหรือวัดตะโกทอง ตำบลปากน้ำ เมืองสมุทรปราการ เมื่อกว่า 8 ทศวรรษก่อน แม้ต่อมาจะมีการเคลื่อนย้าย และปรับปรุงอาคารหลายครั้ง จนกระทั่งมาตั้งอยู่บนถนนศรีสมุทรดังเช่นปัจจุบัน แต่บทบาทในการทำงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ยังคงดำเนินไปอย่างเข้มข้นไม่เปลี่ยนแปลง

ท่ามกลางกระแสเทคโนโลยีอันนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอ่านและการเรียนรู้ ภารกิจสำคัญของห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการคือการวางแผนงานให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ในฐานะศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ (Co-Learning Space) ดังมีโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล และโครงการห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่เพื่อการเรียนรู้สู่ชุมชน โดยอาศัยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดกับชุมชน โรงเรียน หน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ซึ่งมีจุดประสงค์หลักเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนทุกช่วงวัยที่เข้าร่วมโครงการได้รับโอกาสในการเข้าถึงหนังสือและสื่อเทคโนโลยี ทั้งยังเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ รวมถึงสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

นอกจากนี้ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการยังรวบรวมข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาแล้วจัดทำเป็นทำเนียบรายนามเผยแพร่ทางออนไลน์ในรูปแบบ E-book และรวบรวมข้อมูลของภาคีเครือข่ายบ้านหนังสือชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ รวมทั้งสิ้น 39 แห่ง นับเป็นการสร้างฐานข้อมูลที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่เพียงเท่านั้น กิจกรรมฝึกทักษะอาชีพในชุมชนก็เป็นสิ่งที่ทางห้องสมุดมักจะจัดอบรมขึ้นประจำ เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับประชาชนในพื้นที่

ผลจากการทุ่มเททำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก จนเครือข่ายจากหลากหลายพื้นที่ต้องเข้ามาศึกษาดูงาน นับได้ว่าห้องสมุดที่มากด้วยอายุแห่งนี้ ได้ใช้ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มคนหรือองค์กรที่สนใจนำไปปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ของตนเอง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ จึงไม่ใช่เพียงห้องสมุดของชาวสมุทรปราการ เท่านั้น แต่ยังเป็นทั้งต้นแบบการทำงานที่จุดประกายให้เกิดภาคีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ขึ้นอีกด้วย

ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาเมืองหรือชุมชน

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์

นับเป็นปรากฏการณ์อันน่าตื่นเต้นมิใช่น้อยที่ในปี พ.ศ. 2567 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ได้สร้างสถิติมีผู้เข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้นอีก 5 เท่าตัว เมื่อเทียบกับจำนวนผู้เข้ามาใช้บริการตลอดช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ความสำเร็จจากการที่ทางห้องสมุดสามารถทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความกระตือรือร้นและเข้ามามีส่วนร่วมนั้นย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามสร้างเครือข่ายนักอ่านที่น่าสนใจ

จากการทำความเข้าใจต่อความต้องการของคนในพื้นที่ แล้วนำมาใช้เป็นแผนดำเนินงาน จึงกลายเป็นยุทธศาสตร์ที่โน้มน้าวให้ผู้ที่มาใช้บริการมองเห็นบทบาทของห้องสมุดมากไปกว่าการเป็นพื้นที่นั่งอ่านหนังสือ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ จึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชน โดยปรากฏความร่วมมือกันระหว่างทางห้องสมุดกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทางห้องสมุดยังขับเคลื่อนโครงการศูนย์เรียนรู้ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน (Relearn & Reskill @ Uttaradit Public Library) และโครงการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ (Co-Learning Space) เพื่อแสดงให้เห็นว่าไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่ให้บริการหนังสือเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของคนทุกวัยและนำเอาทรัพยากรของท้องถิ่นมาสร้างประโยชน์ร่วมกัน

อีกบทบาทที่โดดเด่นของห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ การมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเพื่อแก้ไขปัญหาเมืองหรือชุมชน โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด ซึ่งทางห้องสมุดได้จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสในการมีงานทำให้กับเยาวชน และผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง เช่น การทำผ้าพิมพ์ใบไม้ การทำอาหารและขนม และการทำของที่ระลึก เป็นต้น สำหรับกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งมักจะถูกส่งคุมละเลยหรือมองข้ามทางห้องสมุดได้ร่วมมือกับศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อสนับสนุนให้พวกเขามีโอกาสได้เรียนรู้ผ่านหนังสือ เพื่อการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ยังออกไปจัดกิจกรรมนอกพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ และมีโครงการ “นั่งที่ไหน อ่านที่นั่น” โดยนำหนังสือออกไปให้บริการประชาชนตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล สถานีรถไฟ เป็นต้น

จากผลงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของเมือง ส่งผลให้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์สามารถสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง และนับเป็นต้นแบบให้กับห้องสมุดจากพื้นที่อื่น ๆ จึงสมควรได้รับการยกย่องในฐานะห้องสมุดที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของเมืองหรือชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี

ด้วยพลวัตแห่งการพลัดถิ่นของผู้คนในพื้นที่อีสาน การเคลื่อนย้ายสู่มหานคร ด้วยเหตุผลด้านโอกาสทางอาชีพและการศึกษา ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี จึงมีการปรับเปลี่ยน และพลิกบทบาทใหม่ให้เท่าทันยุคสมัย จาก “ห้องสมุดมีชีวิต” พัฒนาเป็น “ศูนย์ความรู้กินได้” ที่เปลี่ยนภาพจำห้องสมุดทั่วไป ด้วยการประยุกต์องค์ความรู้ใหม่ในลักษณะ Co-Learning Space เปิดกว้างให้คนหลากหลายวัยในท้องถิ่นได้มาร่วมกันใช้เวลาเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ไปพร้อม ๆ กับการ “แก้ปัญหาปากท้อง” ผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบทุกสัปดาห์ ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่ใช้เลี้ยงชีพได้จริง

โดยใช้กลยุทธ์แตกแขนงการเรียนรู้ออกเป็น “6 กลวิธีส่งเสริมการอ่าน” ทั้ง “พื้่านให้น้องฟัง, ผ่านกิจกรรม, ผ่านอาชีพ, การทัศนศึกษา, ผ่านเกม IT และผ่านการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย” ให้ได้ช่วยกันขยายขอบเขตความรู้ แลกเปลี่ยนมุมมอง และสะท้อนปัญหา

ไม่ว่าจะเป็นการสรุปใจความ สอนทำอินโฟกราฟิกเป็น How to ให้ทำตามได้ง่ายๆ หรือการพาเด็ก ๆ มาปิดเทอมสร้างสรรค์ ล้อมวงเล่นสนุกใน “ห้องสมุดมนุษย์” หรือแม้แต่เปลี่ยนผู้สูงวัยติดเตียงให้เป็น “ติดสังคม” ชวนมาร่วมกันทำงานฝีมือกับเพื่อนฝูง ทั้งซ่อมแซมเสื้อผ้า ทำขนมวันดอกไม้แฟนซี เย็บพวงกุญแจผ้า ปักผ้า ฯลฯ พร้อมทั้งแนะนำการใช้โซเชียลมีเดีย เพื่อเพิ่มช่องทางรายได้เสริม

มากกว่าความสนุกสนาน ยังกระตุ้นให้เปิดกว้างทางจินตนาการ สอดแทรกแนวคิดในการเลือกใช้ชีวิตท้องถิ่น มาประยุกต์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม พร้อมทั้งปูพื้นฐานทางอาชีพให้แก่เยาวชน เติมเต็มความหมายของชีวิตให้แก่ผู้สูงวัย โดยมีเป้าหมายปลายทาง คือการสร้างสังคม “อุบลคนรักอ่าน” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งผลพลอยได้ที่ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความแน่นแฟ้น ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาในอนาคต

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นห้องสมุดที่โดดเด่นในด้าน “การบูรณาการ” ผูกความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านการเข้าไปสนับสนุน “ทักษะอาชีพ” โดยจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ” อีก 3 แห่งภายในจังหวัด จนเกิดผลสัมฤทธิ์อันเป็นที่ประจักษ์ โดยชูจุดแข็งที่ไม่เพียง “ส่งเสริมการอ่าน” หากแต่ยังเดินหน้าไปพร้อม ๆ กับการ “สร้างเสริมสุขภาพ” ริเริ่มโครงการวิ่งการกุศล “Run For Books: วิ่งเพื่อพี่น้องสื่อเพื่อน้อง” ปลูกปั้น “ปลูกฝังลูกรักเป็นนักอ่าน” มอบกระเป๋าหนังสือให้แก่เด็กที่มาฉีดวัคซีนเข็มแรก ครบ 2 เดือน พร้อมทั้งต่อยอดสู่ “ธนาคารหนังสืออุบลราชธานี” ให้เกิดความยั่งยืน เป็นการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นพื้นที่เปิดกว้างทางประสบการณ์ของคนทุกช่วงวัย มากกว่ารายได้คือการได้ใช้เวลาร่วมกันสร้างอาชีพและความหมายในชีวิต โดยที่ไม่ต้องห่างไกลบ้านเกิด

อุทยานการเรียนรู้ยะลา

อุทยานการเรียนรู้ยะลา นับเป็นอุทยานการเรียนรู้แห่งแรกที่สร้างขึ้นในส่วนภูมิภาค และเป็นแห่งที่สองของประเทศถัดจากอุทยานการเรียนรู้ TK Park ที่กรุงเทพมหานคร เริ่มก่อตั้งโดยเทศบาลนครยะลา ภายใต้การนำของพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรี และเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2550 แม้โดยวัตถุประสงค์หลักคือ การส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงจัดกิจกรรมให้เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ได้เข้าถึงองค์ความรู้และวิทยาการต่างๆ ผ่านสื่อนวัตกรรมสมัยใหม่ แต่อุทยานการเรียนรู้ยะลาก็กลับมีพันธกิจพิเศษอันโดดเด่นอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือการใช้พลังของการเรียนรู้เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม และช่วยคลี่คลายสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จนได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “ห้องสมุดดับไฟใต้” หรือ “ห้องสมุดสมานฉันท์”

อุทยานการเรียนรู้ยะลาถือเป็น “ห้องสมุดมีชีวิต” เพราะให้บริการหนังสือและทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัย ทั้งจัดเก็บหนังสือและสื่อท้องถิ่นที่แสดงเนื้อหาศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งบอวลกลิ่นอายความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมและความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนา ซึ่งมีทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพุทธ และชาวมุสลิม นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างลงตัว เน้นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และสอดแทรกความสัมพันธ์อันดีอย่างแน่นแฟ้นของคนทุกกลุ่ม เช่น จัดค่ายเยาวชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมือง หรือกิจกรรมพัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มโอกาสการสร้างอาชีพให้กับเยาวชนประชาชน และผู้ด้อยโอกาส เช่น โครงการ ZERO TO HERO เพื่อให้เยาวชนวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาความยากจน แล้วนำมาสร้างเป็นธุรกิจที่ตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชน

อุทยานการเรียนรู้ยะลายังประสานความร่วมมือในหลายด้านไม่ว่าจะเป็นสังคม สุขภาวะ การดูแลกลุ่มเปราะบาง และสื่อเทคโนโลยี รวมถึงสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับหลายหน่วยงานและองค์กร เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หรือองค์กรนานาชาติอย่างโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) เป็นต้น

ท่ามกลางบรรยากาศตึงเครียดจากการต่อสู้ปะทะกัน และความรุนแรงที่ปรากฏอยู่รายรอบมาตลอดระยะเวลา 18 ปี อุทยานการเรียนรู้ยะลาจึงเสมือนเป็นแหล่งพักพิงทางจิตใจ และสถานที่อันมีชีวิตชีวา เพื่อผู้ใช้บริการจะได้เข้ามาดื่มด่ำความสุขจากการอ่านและการเรียนรู้

พงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ

นายกเทศมนตรีนครยะลา

ในฐานะผู้นำองค์กรท้องถิ่นซึ่งจะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานเพื่อท้องถิ่นของตน และสังคมโดยรวมอย่างรอบด้าน อันเป็นภาระงานที่หนักหน่วงมิใช่น้อย ทว่าพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรีนครยะลา ผู้ได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งถึง 5 สมัย ติดต่อกันนั้น กลับไม่ได้มองข้ามหรือละเลยภารกิจในการทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ อีกทั้งยังพยายามบริหารงานด้วยวิสัยทัศน์อันสร้างสรรค์ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักปรับตัวให้มีความเท่าทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็ยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างมั่นคง

ด้วยความที่นครยะลาเป็นพื้นที่ของสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม ส่งผลให้การบริหารจัดการ และพัฒนาเมืองต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทุกกลุ่ม อีกทั้งผู้นำองค์กรท้องถิ่น ต้องประสานความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ให้เป็นไปอย่างราบรื่น จนกลายเป็นเครือข่ายที่ทรงพลังและขับเคลื่อนสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พงษ์ศักดิ์ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมาตลอดทุกสมัยที่ตนดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี เริ่มตั้งแต่การผลักดันให้อุทยานการเรียนรู้ยะลาถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2540 ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงการเรียนรู้ได้สะดวก และกว้างขวางผ่านการใช้สื่อนวัตกรรมสมัยใหม่มาตลอดระยะเวลาเกือบสองทศวรรษ ไม่เพียงเท่านั้น ยังมีการเดินทางขยายพื้นที่อุทยานการเรียนรู้ยะลาแห่งใหม่ เพื่อทดลองสร้างองค์ความรู้ และปฏิบัติการในรูปแบบที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน โดยยึดหลักการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีรวมถึงสุขภาวะที่ดีทั้ง 4 มิติคือ กาย ใจ ปัญญา และสังคมให้กับประชาชนภายใต้คำขวัญ “สร้างเมืองให้น่าอยู่ สร้างความรู้สู่มวลชน สร้างสังคมให้โปร่งใส สร้างสานใจร่วมพัฒนานครยะลาสู่สากล”

ความสำเร็จอย่างสูงจากฝีมือการบริหารงานของนายกเทศมนตรี พงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ คือการที่นครยะลาได้รับการประกาศให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ประจำปี พ.ศ. 2567 โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์อันเป็นที่ประจักษ์ชัด ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหามลพิษของเมืองหรือชุมชน

มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (กลุ่มมะขามป้อม)

จากเจตจำนงเดิมที่จะทำงานร่วมกับชุมชนโดยการใช้เวลาสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในหลักประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2523 มาถึงวันนี้ กลุ่มมะขามป้อม หรือมูลนิธิสื่อชาวบ้าน ได้ขยายขอบเขตการทำงานไปถึงการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงคน ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงนานาชาติ เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปในเชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรม

โครงการ “เชียงดาวเมืองแห่งการเรียนรู้” เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นโครงการที่รวบรวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้และครุภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ สร้างโครงข่ายในการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย ผ่านการสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ที่บูรณาการการเรียนรู้วิชาการในโรงเรียน กับสถานีเรียนรู้ (Learning Station) 8 แห่ง ที่กระจายทั่วชุมชน เพื่อให้คนในพื้นที่และผู้มาเยือน ได้พัฒนาทักษะชีวิตและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ โดยปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้นี้ เกิดจากการเชิญชวนให้คนในชุมชนร่วมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

พร้อมกันนั้นยังเล็งเห็นโอกาสในการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้กับกลุ่มชายขอบและผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและเข้าถึงยาก ให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพ ผ่านโครงการ “โรงเรียนข้ามขอบ” ซึ่งเน้นระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันออกแบบหลักสูตรก่อนลงมือเรียนรู้และปฏิบัติจริงร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเสมอภาค และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนทุกคนเข้าถึงการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายและตอบโจทย์ชีวิตของตนเองได้มากยิ่งขึ้น

ตลอดเวลากว่าสี่ทศวรรษที่กลุ่มมะขามป้อมหรือมูลนิธิสื่อชาวบ้าน ได้ทำงานร่วมกับชุมชนและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยเป้าหมายในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคมในเชิงบวก จนได้รับการยอมรับในฐานะองค์กรที่มีความโดดเด่นในด้านการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาเมืองหรือชุมชน

ศูนย์สร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กเยาวชน และครอบครัว (สโมสрыกกำลังสุข)

เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากศูนย์สร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กเยาวชนและครอบครัว หรือ “สโมสрыกกำลังสุข” แห่งอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เพื่อรวมกลุ่มจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี และกระบี่ ทางสโมสрыกได้ร่วมเป็นเครือข่ายทำงานกับอุทยานการเรียนรู้ใน 3 พื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายหลักของกิจกรรมเหล่านี้คือการมุ่งเน้นบำเพ็ญประโยชน์ ต่อตนเองและสังคม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ เพราะในแต่ละกิจกรรม ผู้เข้าร่วมจะต้องผ่านการเคี่ยวกรำทั้งกระบวนการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการลงมือทำได้จริง

ศูนย์สร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กเยาวชนและครอบครัว จะอาศัยการผลิตและใช้สื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน ผลักดันให้เด็กและเยาวชนเกิดความเข้าใจการใช้ชีวิต การสร้างสังคมสุขภาวะ และระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการจัดค่าย บ่มเพาะนักสื่อสารสุขภาวะอย่างโครงการคิดดีได้อดอล หรือจัดค่ายอบรมคนรุ่นใหม่ด้วยสื่อนวัตกรรมที่เหมาะสม การนำบอร์ดเกม เกมออนไลน์ แอนิเมชัน และอินโฟกราฟิกมา สร้างสรรค์องค์ความรู้อย่างหลากหลาย หรือการส่งเสริมทักษะการใช้สื่อออนไลน์และการ เสนอคอนเทนต์เพื่อโน้มน้าวให้คนรุ่นใหม่รู้เท่าทันปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ทั้งอันตรายจากบุหรี่ และบุหรี่ไฟฟ้า ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการพนัน และภัยคุกคามจากโลกออนไลน์ โดยเฉพาะ การสร้างภูมิคุ้มกันจากข่าวปลอม (Fake News) ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็น ศูนย์คอยเฝ้าระวังและรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับสื่อต่าง ๆ ที่ไม่ปลอดภัย

นอกจากนี้ “สโมสрыกกำลังสุข” ยังพยายามสนับสนุนผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในการ นำเอาผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นมาสร้างมูลค่าและหารายได้ เพื่อลดปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน ของแต่ละชุมชน เช่น โครงการ “ดูแลใจ” สู้วิกฤตโควิด 19 และกิจกรรม “ตลาดมือสอง” ดีต่อใจ เป็นต้น

จึงนับได้ว่า ศูนย์สร้างสรรค์สื่อเพื่อเด็กเยาวชนและครอบครัว หรือ “สโมสрыกกำลังสุข” คือแหล่งปลูกฝังการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้กับเด็กและเยาวชน รวมถึงสร้างเครือข่าย ที่เข้มแข็ง ในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของเมืองหรือชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

“พัทยา” คือเมืองแห่งโอกาสที่ผู้คนจากหลายพื้นที่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามา ทำให้เกิดประชากรแฝงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากกลุ่มที่เป็นกำลังหลักในการทำงานทั้งในและนอกระบบแล้ว ยังมีผู้ติดตามซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่กำลังศึกษาเล่าเรียน มิสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ รวมไปถึงปัญหาปากท้องและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้ลดทอนความสำคัญในการแสวงหาความรู้จากหนังสือที่ดี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และความมั่นคงในอนาคตได้

จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบกิจกรรมภายใต้โจทย์ที่ว่า “จะอย่างไรให้ประชาชนทุกกลุ่มวัย สามารถเข้าถึงการอ่านและเข้าถึงหนังสือได้อย่างง่ายดาย และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา”

เนื่องจากที่ตั้งของห้องสมุดอยู่ใกล้กับพื้นที่วัดโพธิ์สัมพันธ์ จึงเกิดความร่วมมือระหว่างห้องสมุดและวัด กลายเป็นนวัตกรรม “เชื่อมโยงเสียงความรู้” โดยเพิ่มเกร็ดความรู้ด้านต่างๆ อาทิ ความรู้ด้านสมุนไพร ลงไปที่ด้านหลังของคำทำนายเชียมซี เพื่อต่อยอดเป็นการอ่านเกร็ดความรู้ด้านต่างๆ ควบคู่ไปในตัว

สิ่งเหล่านี้จึงนำมาสู่การพัฒนานวัตกรรมขึ้นไป คือ กระดานสาธารณะ “อย่ารู้อะไรให้เอาปากกามาวง” เนื่องจากความหลากหลายของช่วงวัยและที่มา ย่อมมีความสนใจที่แตกต่างกันออกไป จึงให้ประชาชนในชุมชนทำการโหวตเรื่องที่สนใจผ่านกระดาน เพื่อที่จะได้จัดเตรียมกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการ ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้เรื่องการทำขนมทางห้องสมุดจึงจัดกิจกรรมการทำขนมปุยฝ้ายขึ้น เพื่อสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชนในช่วงเทศกาลตรุษจีน ซึ่งผลที่ได้นั้นเป็นที่พึงพอใจแก่ผู้เข้าร่วมเป็นอย่างมาก

จากเหตุที่ห้องสมุดแห่งนี้ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว จึงได้มีการแปลชุดความรู้ต่างๆ ให้เป็นภาษาอังกฤษ เช่น ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ในอำเภอบางละมุง ความรู้เกี่ยวกับเมนูอาหาร เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ต้องการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย โดยสแกนคิวอาร์โค้ด แอปพลิเคชัน “สายการบินบางละมุงเมืองแห่งการเรียนรู้” ก็จะสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลได้ทั้ง 2 ภาษา นอกจากนี้แอปพลิเคชันยังช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงหนังสือ E-book ของห้องสมุด การยืม-คืนหนังสือออนไลน์ และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านออนไลน์อีกด้วย

กล่าวได้ว่าสิ่งที่ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ได้ร่วมกันลงมือลงแรงทำไปนั้นย่อมไม่ถือว่าเป็นการเสียเปล่า เพราะมีประชาชนจำนวนมากได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ทำ อีกทั้งเครือข่ายจากภาครัฐและภาคเอกชน สามารถนำสิ่งที่ทำมาต่อยอดสร้างประโยชน์เพิ่มเติมได้ นั่นจึงทำให้เกิดความภาคภูมิใจจากการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม และต้องการพัฒนานวัตกรรมอื่นๆ ที่หลากหลายให้ต็มมากขึ้นในอนาคต

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

สืบเนื่องจากการที่กรุงเทพมหานครได้รับการยกย่องจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็น “เมืองหนังสือโลก ประจำปี พ.ศ. 2556” (Bangkok World Book Capital 2013) จึงทำให้คณะผู้บริหารก่อเกิด ปณิธานอันแรงกล้าที่จะผลักดันให้เมืองหลวงของประเทศไทยก้าวสู่ความเป็น “มหานคร แห่งการเรียนรู้” ด้วยบรรยากาศดังกล่าว หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครจึงได้ถือกำเนิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยพลิกโฉมอาคารเก่าแก่บริเวณสี่แยกคอกวัว ถนนราชดำเนินกลาง ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งให้บริการแบบครบวงจรและมีความทันสมัย

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครไม่เพียงแต่รวบรวมหนังสือและสิ่งพิมพ์อันทรงคุณค่า มาให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยเท่านั้น แต่ยังมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่หลากหลายให้ยืม ใช้สอยภายใต้แนวคิด “Library of Things” ขณะเดียวกันหอสมุดได้ริเริ่มจัดกิจกรรมเชิง สร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเข้ากับวิถีชีวิตของคนเมือง ได้อย่างมีชีวิตชีวา ดังเช่นกิจกรรมเดินสำรวจพื้นที่เมืองอย่าง “เซต คลอง มอง เมือง” เป็นต้น

ด้วยความตระหนักถึงรูปแบบการเรียนรู้แนวใหม่ในยุคดิจิทัล หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร จึงให้บริการแอปพลิเคชัน BKK X Hibrary อันเป็นห้องสมุดออนไลน์ที่สามารถดาวน์โหลด E-Book มาอ่านฟรีเพื่อการเข้าถึงหนังสือได้จากทุกแห่งหน นอกจากนี้ ยังนำการระบุข้อมูลด้วย คลื่นวิทยุหรือ RFID มาใช้ในการยืม-คืนหนังสือแบบอัตโนมัติ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวก ด้วยบริการยืมคืนหนังสือระหว่างห้องสมุดในสังกัดกรุงเทพมหานคร (Book Delivery)

นอกเหนือจากการสนับสนุนการเข้าถึงหนังสือในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้บริการทั่วไปแล้ว หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ยังให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการเข้าถึงความรู้ สำหรับผู้พิการในรูปแบบหนังสืออักษรเบรลล์ และหนังสือเสียงอีกด้วย

สิ่งที่ทำให้หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างจากห้องสมุดทั่วไป จนกลาย มาเป็นแลนด์มาร์คสำคัญอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ นั้นมาจากอาคารที่มีโครงสร้างสถาปัตยกรรม แบบตะวันตกผสมผสานกับความเป็นไทยอย่างลงตัว และการออกแบบพื้นที่ให้รองรับ การใช้งานที่หลากหลายเพื่อคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่ม ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร จึงควรได้รับการยกย่องในฐานะต้นแบบของห้องสมุดยุคใหม่ ด้านการออกแบบนวัตกรรมบริการห้องสมุดที่หลากหลาย และส่งเสริมการเข้าถึงหนังสือ ได้อย่างโดดเด่น

สุดใจ พรหมเกิด

ประธานมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

ด้วยความเชื่อมั่นว่าหนังสือนิทานที่ดีย่อมจะสร้างการเรียนรู้ของเด็กให้เติบโตขึ้นมาแล้วตระหนักถึงคุณค่าในตนเองอย่างแท้จริง สุดใจ พรหมเกิด ประธานมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงยังคงมุ่งมั่นสนับสนุนให้เด็กไทยได้มีโอกาสเข้าถึงหนังสือและสื่อต่าง ๆ ที่เปี่ยมคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดจนจบจนอายุ 6 ปี ซึ่งถือเป็นช่วงวัยสำคัญที่สุดของพัฒนาการสมองด้านความรู้

สุดใจอุทิศตนและทุ่มเทร่างกายแรงใจเพื่อบริหารงานยุทธศาสตร์เชิงรุก และขับเคลื่อนนโยบายด้านการเรียนรู้มาอย่างต่อเนื่องตลอดหลายปี โดยออกแบบการทำงานให้เกิดระบบนิเวศวัฒนธรรมและสังคมการอ่านอย่างมีส่วนร่วมทั้งระดับชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ไปจนถึงการผลักดันให้การอ่านเป็นวาระแห่งชาติ ผลงานที่โดดเด่น เช่น นโยบายสวัสดิการหนังสือเพื่อเด็ก การรณรงค์สื่อสารสังคมด้วยการจัดเทศกาลหนังสือนิทานท้องถิ่น และงานมหกรรมมหัศจรรย์การอ่านเพื่อเด็กปฐมวัยและการออกแบบหลักสูตรพัฒนาแกนนำส่งเสริมการอ่านในแต่ละชุมชน

ทว่าท่ามกลางกระแสความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอ่านหนังสือและการเรียนรู้ นั้น สุดใจก็ยืนยันปณิธานของตนและยินดีปรับตัว โดยนำเอาสื่อออนไลน์มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสื่อต่าง ๆ เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาเด็กทุกมิติ และการสร้างพื้นที่ของหนังสือให้เข้าถึงได้ง่าย พร้อมทั้งเชิญชวนคนต่างวัยเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมหลากหลาย เช่น จัดตั้งธนาคารหนังสือเพื่อเด็กปฐมวัยที่สามารถเปิดอ่านและดาวน์โหลดฟรีได้ทางเว็บไซต์ เป็นต้น

หากหนังสือนิทานคือแหล่งบ่มเพาะให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินและตระหนักถึงคุณค่าของตนเองแล้ว การที่ สุดใจนำหนังสือนิทานมาสู่พื้นที่โลกออนไลน์เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงเป็นภารกิจหลักที่ทำให้เด็กยังคงสามารถเข้าถึงหนังสือที่มีคุณภาพ แม้รูปแบบการอ่านและการเรียนรู้อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นับเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทรงพลังไม่น้อยต่อสังคมไทย

มูลนิธิกระจกเงา

คงไม่เป็นการกล่าวเกินเลย หากจะบอกว่ามูลนิธิกระจกเงาคือองค์กรพัฒนาเอกชนที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงอย่างมากในเมืองไทย นับตั้งแต่ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2534 มูลนิธิมุ่งมั่นทำงานพัฒนาสังคมทั้งด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาอาสาสมัคร ตลอดจนการแบ่งปันทรัพยากร โดยมีเป้าหมายที่จะเป็นกระจกเงาสะท้อนความจริงของสังคม ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคม รวมถึงสร้างเสริมศักยภาพการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพชีวิตของคน เพราะพันธกิจหลักของมูลนิธิคือการสร้างคนเพื่อรับรู้และเข้าใจถึงต้นตอของปัญหาสังคม สร้างนวัตกรรมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและออกแบบกระบวนการแก้ไขปัญหา เมื่อการสร้างคนและสร้างนวัตกรรมได้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็จะนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

อีกบทบาทหนึ่ง que มูลนิธิกระจกเงาได้ปฏิบัติงานอย่างจริงจังคือ การสร้างสังคมแห่งการอ่านและการเรียนรู้ ดังที่มีโครงการ “อ่านสร้างชาติ” โดยระดมรับบริจาคหนังสือมือสองแล้วนำไปส่งมอบให้กับห้องสมุดของโรงเรียนขนาดเล็ก ห้องสมุดชุมชน ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน วัด และชุมชนแออัดในเมืองหลวง เป็นต้น ภารกิจนี้ทำให้ผู้ขาดโอกาสในการเข้าถึงหนังสือ ได้มีสิทธิกลับมาสัมผัสกับหนังสือ ถือเป็นการสร้างวัฒนธรรมการอ่านอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง ทั้งยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับหนังสือมือสองด้วย

ไม่เพียงเท่านั้น มูลนิธิกระจกเงายังต่อยอดจากโครงการเดิมไปสู่โครงการใหม่คือ “ร้านหนังสือมูลนิธิกระจกเงา” เพื่อเปิดพื้นที่หมุนเวียนหนังสือ ทำให้การอ่านยังคงเปี่ยมชีวิตชีวา และไม่มีวันตาย เพราะเมื่อมีผู้ซื้อหนังสือจากร้าน เด็ก ๆ ที่ขาดโอกาสเข้าถึงหนังสือในพื้นที่ห่างไกลก็จะได้มีห้องสมุดแห่งใหม่ ล่าสุดทางมูลนิธิกระจกเงาร่วมกับ TK Park จัดทำโครงการ “อ่านแล้ว อ่านอีก” เนื่องในวาระครบรอบ 20 ปี ที่เคพาร์ค เปิดรับบริจาคหนังสือสภาพดีที่อ่านแล้วและอยากแบ่งปัน เป้าหมาย 1 ล้านเล่ม เพื่อส่งต่อไปยังโรงเรียนหรือห้องสมุด จำนวน 2,000 แห่งทั่วประเทศ

ความเพียรพยายามฉายภาพสะท้อนวัฒนธรรมการอ่านในสังคมของมูลนิธิกระจกเงา ด้วยการสร้างนวัตกรรมและส่งเสริมให้คนทั้งหลายเข้าถึงหนังสือ จึงเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภายใต้แนวคิด “ห้องสมุดมีชีวิต” ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของห้องสมุดให้กลายเป็น “พื้นที่แห่งปฏิสัมพันธ์” และ “การเรียนรู้ที่มีชีวิต” ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ หนึ่งในแนวทางสร้างสรรค์ที่ใช้คือ “ห้องสมุดมนุษย์” ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรชาญชาวบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ได้มาแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์ผ่านบทสนทนากับผู้สนใจ เป็นการเรียนรู้ที่จับต้องได้ และช่วยลดช่องว่างระหว่าง “ความรู้ในหนังสือ” กับ “การใช้ความรู้ในชีวิตจริง”

หนึ่งในโครงการที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับคือ “การทำผ้าพิมพ์ใบไม้” และ “การทอผ้ามีน” ซึ่งเกิดจากความพยายามของห้องสมุดในการนำความรู้จากหนังสือ และผู้มีประสบการณ์ มาสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับผู้เข้าร่วมที่แม้ไม่ได้มีประสบการณ์มาก่อนก็สามารถลงมือทำได้ และต่อยอดกลายเป็นอาชีพเสริมอย่างเป็นรูปธรรม

เบื้องหลังความสำเร็จเหล่านี้ ไม่ใช่เพียงแค่ “งานฝีมือ” หรือ “การหารายได้เสริม” แต่เป็น การวางรากฐานของ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าใจคุณค่าของการอ่าน และสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากหนังสือสู่การปฏิบัติจริง ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดเตรียมหนังสือเกี่ยวกับพืชสมุนไพร ศิลปะพื้นบ้าน สัตว์ธรรมชาติ หรือแม้แต่การออกแบบลวดลายผ้า กลายเป็นทรัพยากรสำคัญที่ผู้เข้าร่วมโครงการใช้ค้นคว้าเพื่อพัฒนางานของตนเอง มีการจัดหาหนังสือใหม่ ๆ เข้ามาเสริมอย่างต่อเนื่อง

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงเป็นแบบอย่างของห้องสมุดสมัยใหม่ ที่ไม่เพียงเป็นที่อ่านหนังสือ แต่เป็นพื้นที่ “ปลูกศักยภาพ” คนทุกช่วงวัยให้เรียนรู้ เติบโต และส่งต่อสิ่งดีงามกลับคืนสู่ชุมชน ห้องสมุดจึงไม่ได้เป็นเพียง “สถานที่” แต่เป็น “กลไกทางปัญญา” ที่ช่วยต่อยอดองค์ความรู้ สร้างอาชีพ และยังเชื่อมโยงผู้คนให้มาเรียนรู้ร่วมกัน

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพและการเพิ่มรายได้

อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่

อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่เริ่มต้นจากการที่ทางเทศบาลนครได้ร่วมมือกับสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ TK park เพื่อเพิ่มขนาดเนื้อที่และขยายการบริการให้เข้าถึงชุมชน จึงได้เปิดพื้นที่ใหม่บริเวณหอนาฬิกา พร้อมทั้งพัฒนาลังความรู้ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น ภายใต้แนวคิด “ห้องสมุดมีชีวิต” โดยเล็งเห็นว่าเป็นการสร้างแหล่งความรู้และวิทยาการต่าง ๆ ให้กับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนรอบอุทยานการเรียนรู้คือตลาดสดและตลาดขายของฝากซึ่งเป็นบริเวณที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบกับนครหาดใหญ่คือศูนย์กลางของการค้าและการท่องเที่ยว ที่ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเยี่ยมเยียนกันอยู่ตลอดเวลา

ด้วยความที่อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่เข้าใจถึงบรรยากาศของชุมชนและทราบถึงความสนใจด้านความรู้ของประชาชน นั่นคือต้องการจะใช้ภาษาต่างประเทศสื่อสารกับกลุ่มคนที่แวะเวียนเข้ามาอย่างหลากหลายได้ โดยเฉพาะภาษาจีน ภาษามลายู และภาษาอังกฤษ จึงทำให้ทางอุทยานการเรียนรู้มุ่งเน้นจัดทำโครงการและกิจกรรมอบรมเกี่ยวกับภาษาเพื่อการสื่อสารที่เน้นการปฏิบัติ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคณาจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ส่งผลให้กลายเป็นพื้นที่อันโดดเด่นทางด้านการอบรมภาษา และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนรายรอบ เพราะผู้ที่มาเข้าร่วมอบรมมีความมั่นใจและสามารถนำองค์ความรู้ทางภาษาที่เรียนรู้ไปใช้สื่อสารได้จริงในชีวิตประจำวัน จนมีการเสนอให้ทางอุทยานการเรียนรู้จัดอบรมภาษาเพื่อการสื่อสารในระดับที่จะพัฒนาต่อยอดอาชีพเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งในอนาคตอาจมีการเปิดอบรมภาษาเมียนมาร์เพิ่มอีกภาษา นับเป็นภารกิจประสานความสัมพันธ์ระหว่างอุทยานการเรียนรู้กับชุมชนแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมีกิจกรรมที่ตอบโจทย์ต่อวิถีของชุมชน

ไม่เพียงเท่านั้น อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่ยังสร้างสรรค์กิจกรรมที่กระตุ้นและส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป สำหรับเยาวชนนั้นจะอาศัยกลยุทธ์ในการพูดคุยเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการอ่านและนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงมีการมอบรางวัลจากการตอบคำถามเกี่ยวกับหนังสือแต่ละเล่ม

อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครหาดใหญ่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการเรียนรู้ได้นั้นเพราะมีเสียงตอบรับและแรงสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี

ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี

ภายในอาณาบริเวณสวนลุมพินีอันเป็นส่วนสาธารณะใจกลางกรุงเทพมหานคร ยังมีอาคารชั้นเดียวสีเหลืองอ่อนรูปทรงแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิกตั้งอยู่ นั่นคือห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี ซึ่งถือว่าเป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรกของกรุงเทพฯ เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 กระทั่งแล้วเสร็จและเปิดใช้เมื่อปี พ.ศ. 2499 ถ้านับถึงปัจจุบัน อาคารห้องสมุดนี้มีอายุเก่าแก่ราว 7 ทศวรรษ แต่การดำเนินงานและการให้บริการแก่ประชาชนกลับมีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง เพราะเต็มไปด้วยทรัพยากรที่ครบครัน ทั้งหนังสือเล่ม E-book และสื่อต่าง ๆ อีกทั้งเป้าหมายสำคัญของห้องสมุด คือการให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม และไม่จำกัดสิทธิในการเข้าถึงแหล่งความรู้ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงวัย LGBTQ+ ผู้พิการ คนเร่ร่อน เด็กด้อยโอกาส และคนไร้สัญชาติ เป็นต้น

ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินียังหมั่นคัดเลือกหนังสือมาจัดเป็นนิทรรศการหมุนเวียนในแต่ละเดือน โดยให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมต่างๆ ดังเช่นเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นเทศกาลไพรด์ ทางห้องสมุดจะจัดมุมหนังสือนำเสนอเรื่องราวของ LGBTQ+ และสิทธิความเท่าเทียมของทุกเพศ เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้น เจ้าหน้าที่ห้องสมุดยังประสานความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเปิดให้มาใช้พื้นที่ห้องสมุดเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้รอบด้าน เช่น ห้องสมุดแห่งนี้มีโปรแกรมการฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ เพราะได้รับความร่วมมือจากบริษัทไมโครซอฟต์ หรือการมีพื้นที่เรียนรู้สำหรับเด็กหรือห้องสมุดเด็กและเยาวชนจากการสนับสนุนของธนาคาร HSBC Thailand เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่จัดขึ้นต่อเนื่องในห้องสมุด อาทิ กิจกรรมภาษาอังกฤษสนุกทุกวันเสาร์ ซึ่งชาวต่างชาติจากกลุ่มพันธกิจจิตใจใหม่จะสอนภาษาอังกฤษให้แก่เด็กและเยาวชนฟรี และกิจกรรมให้ความรู้เรื่องกฎหมายใกล้ตัวซึ่งมีหน่วยงานอย่างบริษัท Baker & McKenzie Ltd. เข้ามาช่วยบรรยาย

ด้วยบทบาทที่กล่าวมาของห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี จึงส่งผลให้มีความโดดเด่นในการใช้องค์ความรู้เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมและเปิดรับความแตกต่างหลากหลาย

ทึชา ณ นคร

ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก

หากกล่าวถึงบุคคลที่อุทิศตนในงานด้านสิทธิเด็กและสตรี “ป้ามล” ทึชา ณ นคร เป็นรายชื่ออันดับแรก ๆ ที่หลายคนนึกถึง

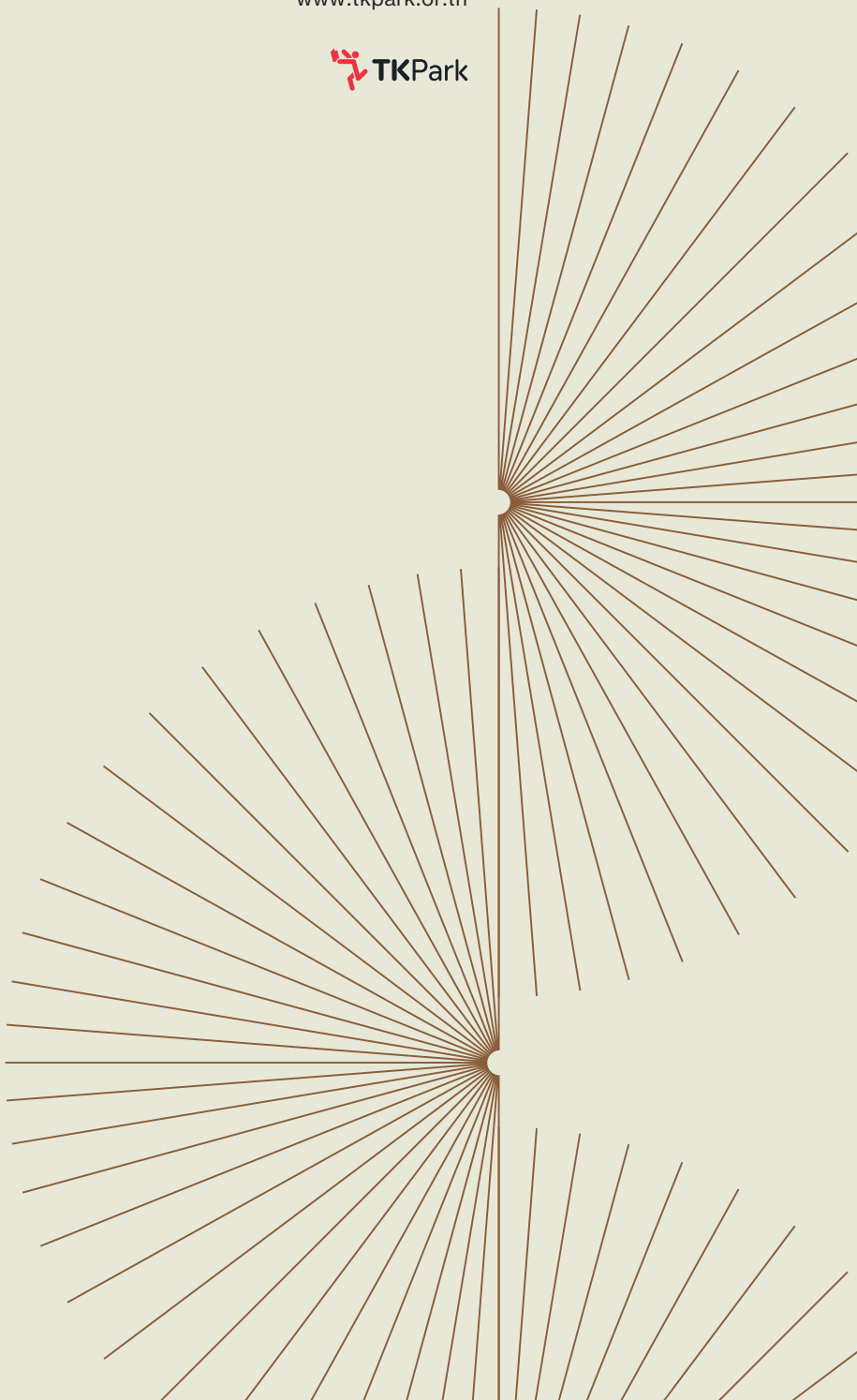
ทึชาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษกมานานกว่า 20 ปี อีกทั้งเป็นผู้ให้โอกาสมาโดยตลอด เพราะเชื่อว่าไม่มีเด็กคนไหนอยากเป็นผู้ก่ออาชญากรรม แต่เป็นเพราะโครงสร้างเชิงอำนาจนิยมและกฎระเบียบที่กดทับเยาวชนต่างหากที่เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้เกิดการยกเลิกระเบียบการใส่เครื่องแบบของเจ้าหน้าที่เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีการอบรมให้เด็กมีส่วนร่วมในการเตรียมอาหารของตนเอง และสนับสนุนให้เยาวชนที่อยู่ในการดูแลได้เขียนไดอารี่ก่อนนอน เพื่อสื่อสารความในใจและสนับสนุนให้เด็ก ๆ เรียนรู้ผ่านโลกของการอ่าน

ภายใต้การดูแลของป้ามล เยาวชนชายในศูนย์ฯ จะได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทุกบ่ายวันจันทร์โดยอ่านหนังสือแล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง ส่งผลให้พวกเขามีสมาธิในการอ่านเพิ่มขึ้น และสามารถเขียนหนังสือได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน นอกจากนี้ป้ามลยังจัดกิจกรรมวิเคราะห์ข่าว ภาพยนตร์ และตั้งกระทู้สนทนา เพื่อพัฒนาวิธีการคิดที่ดี และเสริมแรงใจให้เยาวชนที่เคยกระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ

ปัจจุบันทึชายังคงยืนหยัดทำงานด้านสิทธิเด็กและสิทธิมนุษยชน พร้อมขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เยาวชนที่เคยพลัดพราก ได้มีโอกาสลุกขึ้นยืนอย่างสง่างามในสังคมอีกครั้ง ผ่านกระบวนการการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สถาบันอุทยานการเรียนรู้
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สำนักงานวิทยานิพนธ์
999/9 อาคารดี ออฟฟิศเอส แอท เซ็นทรัลเวิลด์ ชั้น 17
ถนนพระราม 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
โทรศัพท์ 0 2264 5963-5
www.tkpark.or.th

20^{ปี}

พ.ศ. 2548 - 2568